

МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Якісна підготовка майбутнього соціального працівника до професійної мобільності залежить від вибору методів її реалізації. Сьогодні актуальними є продуктивні методи, які дозволяють організувати освітній процес з урахуванням професійної спрямованості навчання, а також з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, мотиви, схильності та здібності.

У статті розглядаються кейс-методи, методи інтелектуальних ігор, інформаційно-мобільні методи, методи проєктів, портфоліо у процесі професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери в Україні.

Обґрунтовано, що робота з підготовки до професійної мобільності з використанням комплексу інноваційних методів дозволяє застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних завдань, формує професійно необхідний комплекс компетентностей, допомагає розвивати незалежне мислення студентів, поєднуючи теорію з практикою.

Ключові слова: працівник соціальної сфери, кейс-методи, методи інтелектуальних ігор, інформаційно-мобільні методи, методи проєктів, порт фоліо, підготовка до професійної мобільності.

Здійснення підготовки професійно мобільних фахівців передбачає постановку цілей щодо такого навчання, яке б дозволяло сформувати в майбутніх працівників соціальної сфери ядро професійної мобільності. Якісна професійна підготовка майбутнього соціального працівника до професійної мобільності залежить від вибору інноваційних форм та методів їх реалізації.

Дослідження з проблеми професійної мобільності з використанням різноманітних методів навчання проводили Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Р. Пріма, Л. Сушенцева, Т. Фугелова, І. Хом'юк. Так, Капська А. зазначає, що професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери передбачає, окрім оволодіння теоретичними знаннями, формування професійних якостей, а також уміння вести ефективну комунікацію, захищати інтереси клієнта, співпрацювати з представниками суміжних професій, бути формальним і неформальним лідером [4, с. 5]. Аналізуючи методичний інструментарій професійної підготовки соціальних працівників, І. Грига і Т. Семигіна вважають, що основними методами викладання є навчання на досвіді (навчання на робочому місці під час практики, виїзні заняття, максимальне використання практичних прикладів, розробка прикладних та дослідницьких проєктів, програм, рефлексивні вправи) та проблемно-орієнтований підхід (вивчення випадків, відпрацювання вмін) [8, с. 27]. Саме це й спонукало нас до використання в підготовці професійно мобільних фахівців таких інноваційних методів навчання, основною метою яких є створення позитивної мотивації до вивчення побудови професійної кар'єри, оволодіння методами самодослідження, формування позитивного ставлення студентів до власного досвіду професійної діяльності.

Метою статті є аналіз можливостей інноваційних методів у процесі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

В умовах модернізації системи освіти використання сучасних інноваційних методів та форм є засобом формування і розвитку професійної компетентності студентів, логічно з цим процесом з'являються нові проблеми й завдання, над якими належить працювати викладачам. Case study – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок і отримання досвіду у виявленні, відборі та вирішенні проблем; під час роботи з інформацією – осмислення значення деталей, описаних у ситуації; аналіз і синтез інформації та аргументів; робота з припущеннями і висновками; оцінки альтернатив; ухваленні рішень; слухання та розуміння інших людей – навички групової роботи. Студенти аналізують ситуацію, розбираються в суті проблеми, підбирають можливе вирішення й вибирають те рішення, яке найкраще їм імпонує [3, с. 127].

Метод case-study, або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (вирішення кейсів). Він належить до неігрових імітаційних активних методів навчання. Мета методу кейсів – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію – case, що виникає при конкретному стані справ, і виробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір найкращого з них у контексті поставленої проблеми.

Варто зауважити, що головною метою використання цього методу на заняттях з майбутніми працівниками соціальної сфери є залучення студентів до активного обговорення проблемної ситуації. Таким чином, метод кейсів дозволяє студентам удосконалювати вміння самостійно здобувати нові знання, орієнтуватися на наукове дослідження як на побудову стратегії професійної діяльності, що й сприяє формуванню професійно мобільного майбутнього фахівця.

Інтелектуально-ігрові методи стимулюють розвиток пізнавальних інтересів студентів, їх креативних здібностей, дають можливість самоствердитися й реалізувати себе в інтелектуально-професійній сфері через гру, яка допомагає заповнити дефіцит спілкування. Саме гра дає змогу реалізувати всі провідні функції навчання (освітню, розвивальну, виховну).

Особливе місце серед усього розмаїття ігор належить інтелектуальним іграм. Імовірно, вираз «інтелектуальні ігри» вперше використали К. Гроос, який говорив про їхню особливу функцію «доповнення» до існування людей, які займаються фізичною працею, і «класик» ігрології М. Лазарус, який розрізняв ігри, пов'язані з фізичною діяльністю, з потягом до видовищ, азартні ігри й ігри інтелектуальні [5, с. 44].

Гра – це форма діяльності (частіше – спільної діяльності) людей, що відтворює ті чи інші практичні ситуації й систему взаємовідносин, один із засобів активізації навчального процесу в системі освіти. Гра як метод навчання дає можливість: сформувати мотивацію на навчання, тому може бути ефективною на початковій стадії навчання; оцінити рівень підготовленості студентів (може бути використана як на початковій стадії навчання – для вхідного контролю, так і на стадії завершення – для підсумкового контролю ефективності навчання); оцінити ступінь оволодіння матеріалом і перевести його з пасивного стану (знання) в активний (вміння), тому може бути ефективною як метод практичного відпрацювання навички відразу після обговорення теоретичного матеріалу [2, с. 9].

На нашу думку, в процесі підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності, під час використання ігрових методів навчання необхідно їх навчити самостійно приймати рішення, застосовувати наявні вміння та навички в нових проблемних ситуаціях. У випадку, коли майбутні соціальні працівники звикнуть до використання шаблонних рішень, вони не зможуть мобілізуватися та проявити власні творчі здібності в нестандартних, незвичних ситуаціях. Студенти повинні відчувати, що саме методика проведення заняття сприяє розвитку, актуалізації та реалізації їхнього особистісного потенціалу. З цією метою безпосередньо на занятті майбутні працівники соціальної сфери включаються в розв'язання професійних завдань, складних проблемних ситуацій. Ми створюємо умови, щоб кожний студент міг відчувати себе в професійній ролі соціального працівника. Оскільки велике значення має не тільки комунікативний досвід, але й індивідуально психологічний, то введення в навчальний процес інтелектуально-ігрової ситуації професійного спрямування сприяє досягненню професійних цілей, розкриває їх творчий потенціал.

Успішність підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності у процесі використання інтелектуально-ігрових методів залежить від ефективності реалізації специфічних принципів роботи, а саме: активності, послідовної творчої позиції, партнерського спілкування, диференціації завдань, єдності предметного і соціального контекстів у проведенні гри, профільності та рольового впливу, діалогічності спілкування, поліфункціональності студентів, багатоплановості гри.

Особливість підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до професійної мобільності визначається специфікою їхньої майбутньої професійної діяльності, тобто майбутній фахівець буде працювати з особливими категоріями населення, а саме з тими, хто потребує його допомоги. Використання таких інформаційно-мобільних методів як: відеоконференції, чати, e-book (електронні книги), e-mail, mms, Skype, Viber відкривають широкі можливості для формування активної життєвої позиції. Тому підготовка до професійної мобільності майбутніх фахівців соціальної сфери забезпечує не лише їхній власний професійний розвиток та самовдосконалення, але й сприяє розвитку професійної мобільності. Ми погоджуємось із Васютою О. І., що професія соціального працівника спрямована на соціальну спеціалізовану діяльність, об'єктивно необхідну для функціонування державних і громадських систем соціальної допомоги різним категоріям населення, для реалізації життєвих, потенційно закладених у кожній людині сил для самозабезпечення і саморозвитку [1].

Ще одним з активних методів організації навчання є метод проектів. Аналіз наукових досліджень показує, що методи проектів мають широку сферу застосування в освіті в найрізноманітніших галузях знань, під час вивчення майже будь-якої дисципліни. Багато дослідників відзначають величезну роль проектних технологій у навчанні. Л. Переверзев вважає, що «метод проектів» – «навчальний засіб, що дає надію успішніше справлятися з «вічними» освітніми проблемами [7, с. 27]. Серед таких проблем – підвищення навчальної мотивації й розвиток пізнавального інтересу, подолання труднощів, пов'язаних з організацією власної навчальної діяльності, розвиток творчих здібностей та інші. Дослідники, що займаються розробкою «методу проектів» (проектних технологій), сходяться на думці, що цей метод має широкі педагогічні можливості, сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу, формуванню вмінь і навичок практичного використання предмета дослідження, плануванню власної освітньої діяльності, розвитку самоосвіти. Використання методу проектів розвиває власне проектні вміння та навички, які є необхідними професійними якостями майбутнього працівника соціальної сфери.

На думку Н. Пахомової, «метод проектів – це чудовий дидактичний засіб для навчання проектуванню – вмінню знаходити вирішення різних проблем, які постійно виникають у житті людини, що займає активну життєву позицію» [6, с. 22].

На нашу думку, під час застосування цього методу в процесі підготовки до професійної мобільності працівників соціальної сфери можна сформувати: нестандартне мислення студентів, швидкість реакції та виникнення незвичних асоціативних зв'язків, здатність швидко знайти нові неперервні функції об'єкта або його частини.

Саме тому, на нашу думку, підготовка фахівців із соціальної роботи до професійної мобільності повинна базуватися на розвитку прогнозування і проектування змісту навчального предмету, адекватних прогнозованим проблемам і потребам клієнтів, а тому використання в освітньому процесі методу проектів суттєво підвищить якість підготовки.

Мета використання методу проектів, за словами Сушенцевої Л. Л., – це розвиток навчально-пізнавальних умінь, критичного і творчого мислення, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі й самостійно конструювати свої знання, формулювати і розв'язувати проблему, а також уміння співпрацювати, по-діловому спілкуватися, представляти результати у вигляді презентації, здійснювати їх статистичну обробку. Метод проектів узагальнює сформовані якості професійно мобільної особистості та являє собою узгоджену навчально-пізнавальну, дослідницьку, творчу й ігрову діяльність, орієнтовану на формування майбутнього професійно мобільного фахівця [10, с. 334].

Творча активність майбутнього працівника соціальної сфери – це прагнення до перетворюючої діяльності в освітньому процесі, до нестандартних рішень у процесі надання допомоги клієнту. Професійно мобільний соціальний працівник здатний самостійно опанувати нові знання, способи, прийоми; переосмислити професійну діяльність у світлі нових знань; розробити нові методи, прийоми, форми, засоби роботи з клієнтом або модифікувати вже відомі; він в змозі ефективно використовувати передовий досвід, знаходити оригінальні рішення нестандартних проблем, змінювати стратегію і тактику роботи над конкретною ситуацією, аналізувати і оцінювати поточні й кінцеві результати процесу соціальної допомоги, а також створювати нові програми і технології взаємодії з випадком, клієнтом, групою клієнтів.

Створення портфоліо допоможе майбутньому працівнику соціальної сфери грамотно проаналізувати професійну діяльність, вибрати напрям подальшого розвитку.

Технологія «портфоліо» – це спосіб фіксування, нагромадження і автентичного оцінювання індивідуальних результатів особистості за певний період її навчання або професійної діяльності. Портфоліо дозволяє враховувати результати з різних видів діяльності: навчальної, творчої, соціальної, комунікативної. Застосування методу портфоліо створює умови, які сприяють підтримці та стимулюванню мотивації студента завдяки створенню ситуації успіху; розвитку рефлексії та самооцінювання як професійних компетенцій майбутнього працівника соціальної сфери; формуванню уміння самостійно вчитися, організувати й управляти власною діяльністю; формувати необхідні професійні та особистісні якості конкурентоспроможного фахівця. Набуття досвіду поведінки в умовах здорової конкуренції сприяє забезпеченню конкурентоздатності на ринку праці.

Досвід світових освітніх систем у застосуванні портфоліо дає змогу характеризувати портфоліо не тільки як сучасну форму самооцінювання результатів освіти. На думку О. Г. Смолянинової, застосування портфоліо дає можливість: забезпечення поглибленого навчання; забезпечення практичної стратегії для систематичного збору фактів завдяки електронному засобу збереження даних та організації діяльності; створення умов для розвитку інформаційно-комп'ютерної компетентності; одночасне досягнення кількох цілей навчального процесу (самооцінки та зовнішньої оцінки результату навчання) [9].

Метод портфоліо – один з методів професійного розвитку, індивідуальний портфель досягнень, особиста накопичувальна оцінка у певній сфері діяльності особистості. Він призначений для того, щоб систематизувати нагромаджений досвід, теоретичні знання, чіткіше визначити напрям розвитку, а також об'єктивно оцінити професійний рівень студента.

Сучасні технології дозволяють створювати портфоліо різних типів: паперове портфоліо, портфоліо у вигляді файлів (презентація, документ, таблиця, карта знань тощо), веб-портфоліо (сервіси, які надають можливість створення або завантаження електронних публікацій), портфоліо в соціальній мережі.

Висновки. Отже, зростання попиту на висококваліфікованих фахівців соціальної сфери, наявність великої кількості питань, які здатні вирішити лише професійно мобільні спеціалісти соціальної сфери, підвищує вимоги до якості професійної підготовки та є сильним формуючим фактором їхніх змін. Вирішення цієї проблеми передбачає широке використання у практиці професійної підготовки цілої системи методів активізації навчання, що стосуватимуться всіх аспектів пізнавальної діяльності студентів і втілюватимуться через систему різноманітних методів та форм. На сьогоднішній день велике значення набуває використання інтерактивних методів навчання і виховання, які дають можливість підвищити ефективність навчання та якість знань, а також процесу підготовки до професійної мобільності майбутніх фахівців.

Використана література:

1. Васюта О. І. Професійне становлення фахівця із соціальної роботи / О. І. Васюта // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів. – 2010.
2. Гущин Ю. В. Интерактивные методы обучения в высшей школе / Ю. В. Гущин // Дубна : психолог. журн. Междунар. ун-та природы, общества и человека. – 2012. – № 2. – С. 1–18.
3. Кадемія М. Ю. Використання інтерактивних технологій навчання / М. Ю. Кадемія // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 3. – С. 125–132.
4. Капська А. Й. Соціальна робота : [навчальний посібник]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
5. Мендель Б. Р. Интеллектуальная игра: на перекрестке научных дисциплин / Б. Р. Мендель // Педагогика. – 2006. – № 7. – С. 44–48.
6. Пахомова Н. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении : пособие для учителей и студентов педагогических вузов. – 3-е изд., испр. и доп. – Москва : АРКТИ, 2005. – 112 с.
7. Переверзев Л. Проектный подход и требования к учителю / Л. Переверзев // Дайджест педагогических идей та технологій.: Школа-парк. – 2003. – № 2. – С. 26–28.

8. Соціальна робота : в 3 ч. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 4.1: Основи соціальної роботи / Н. Б. Бондаренко, І. М. Грига, Н.В. Кабаченко та ін. ; за ред. Т. Семигіної та І. Григи. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 4. 1. – 178с.
9. Смолянинова О. Г. Электронный портфолио в подготовке студентов гуманитарных специальностей / О. Г. Смолянинова // XXI Ежегодная международная конференция-выставка («ИТО-2011») [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bitpro.ru/ito/main>.
10. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : [монографія] / Л. Л. Сушенцева ; за ред. Н. Г. Ничкало ; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 439 с.

References:

1. Vasiuta O. I. Profesiine stanovlennia fakhivtsia iz sotsialnoi roboty / O. I. Vasiuta // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Chernihiv, 2010.
2. Hushchyn Yu. V. Ynteraktyvnye metody obucheniya v vysshei shkole / Yu. V. Hushchyn // Dubna : psykholoh. zhurn. Mezhdunar. un-ta pryrody, obshchestva y cheloveka. – 2012. – № 2. – S. 1–18.
3. Kademiia M. Yu. Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia / M. Yu. Kademiia // Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. – 2013. – № 3. – S. 125–132.
4. Kapska A. I. Sotsialna robota: Navchalnyi posibnyk. – Kyiv: Tsentр navchalnoi literatury, 2005. – 328 s.
5. Mendel B. R. Yntellektualnaia yhra: na perekrestke nauchnykh dystsyplin // Pedahohyka. – 2006. – № 7. – S.44-48
6. Pakhomova N. Yu. Metod uchebnogo proekta v obrazovatelnom uchrezhdenii: Posobyе dlia uchytelі y studentov pedahohycheskykh vuzov. – 3-e yzd., yspr. y dop. – Moscow : ARKTY, 2005. – 112 s.
7. Pereverzev L. Proektnyi podkhod y trebovaniya k uchyteliu / L. Pereverzev // Daizhest pedahohichnykh idei ta tekhnolohii.: Shkola-park. – 2003. – № 2. – S. 26–28.
8. Sotsialna robota: V 3 ch. - K.: Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 2004. - 4.1: Osnovy sotsialnoi roboty / N. B. Bondarenko, I. M. Hryha, N. V. Kabachenko ta in.; Za red. T. Semyhinoi ta I. Hryhy. – 2004. – 178 s.
9. Smolyaninova O. G. Elektronnyj portfolio v podgotovke studentov gumanitarnykh special'nostej // XXI Ezhegodnaya mezhdunarodnaya konferenciya-vystavka ("ITO-2011") [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.bitpro.ru/ito/main>.
10. Sushentseva L. L. Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh: teoriia i praktyka : monohrafiia / Liliia Leonidivna Sushentseva; za red. N. H. Nychkalo ; Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. – Kryvyi Rih : Vydavnychiy dim, 2011. – 439 s.

Ридкодубская А. А. Методы подготовки к профессиональной мобильности будущих работников социальной сферы

Качественная подготовка будущего социального работника к профессиональной мобильности зависит от выбора методов ее реализации. Сегодня актуальными являются продуктивные методы, которые позволяют организовать образовательный процесс с учетом профессиональной направленности обучения, а также с ориентацией на личность студента, его интересы, мотивы, склонности и способности.

В статье рассматриваются кейс-методы, методы интеллектуальных игр, информационно-мобильные методы, методы проектов, портфолио в процессе профессиональной подготовки будущих работников социальной сферы в Украине.

Обосновано, что работа по подготовке к профессиональной мобильности с использованием комплекса инновационных методов позволяет применять теоретические знания для решения практических задач, формирует профессионально необходимый комплекс компетенций, помогает развивать независимое мышление студентов, совмещая теорию с практикой.

Ключевые слова: работник социальной сферы, кейс-методы, методы интеллектуальных игр, информационно-мобильные методы, методы проектов, портфолио, подготовка к профессиональной мобильности.

Ridkodubska H. A. Methods of preparation for professional mobility in future social workers

Quality training in future social worker's professional mobility depends on the choice of implementation methods. Today actual are productive methods that allow you to organize the educational process taking into account the professional orientation in training and orientation to the student's personality, their interests, motives, inclinations and abilities.

The article discusses the case study methods, intellectual games, information mobile methods, projects, portfolios in the process of professional training of future social workers in Ukraine.

It is proved that the work on preparation for professional mobility with the use of innovative techniques allows applying theoretical knowledge to solve practical problems, form the necessary complex of professional competences, helps to develop independent thinking of students, combining theory with practice.

Key words: social worker, case methods, methods of intellectual games, information and mobile techniques, methods of projects, portfolio, preparation for professional mobility.